

KONCEPČNÉ OTÁZKY PRÍPRAVY SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA PRE PROBLÉMY VÝCHOVY V RODINE

Mária Potočárová

Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského

Uplatnenie predmetu Rodinná výchova je v učiteľskej a vychovávateľskej profesii veľmi dôležité a východiskové.

Základy rodinnej výchovy sú zahrnuté do odbornej prípravy budúcich učiteľov rôznym spôsobom. Školská pedagogika vníma problematiku rodinnej výchovy ako významného činiteľa pri utváraní osobnosti mladého človeka, ako nevyhnutnú podmienku na jeho výučbu a na školskú úspešnosť žiaka. V našich podmienkach má rodinná výchova dominantné postavenie v špecializáciách odboru pedagogika najmä v etickej výchove a v sociálnej pedagogike. Obe tieto špecializácie sa významnou mierou podieľajú na formulovaní postavenia rodiny v spoločnosti, jej významu pre jednotlivca a ponúkajú výchovno-vzdelávacie prostriedky n.a ovplyvňovanie kvality rodinného života, alebo prispievajú k riešeniu jej najzávažnejších problémov etického či sociálneho charakteru. Vzácnou výhodou takto zahrnutej a vnímanej problematiky rodinnej výchovy je to, že sa oba pohľady na rodinu (etickej a sociálnej) komplementárne dopĺňajú.

V praxi sa ukazuje byť najväčším nedostatkom to, že sa problematika rodiny v pedagogike chápe veľmi všeobecne, nekonkrétne, automaticky, ale s nejasným koncepčným a strategickým zameraním.

V koncepcnej štúdií Ciele a obsah výchovy k rodičovstvu však prof. Štefan Švec jasne konceptualizuje a podrobne špecifikuje zmapované ciele a obsahy výchovy k rodičovstvu v Pedagogickej revue z roku 1997 (roč. 49, č. 9-10 s. 401-408). Tie začleňuje do netradičného systému týchto **kardinálnych cieľových zložiek výchovy pre životné aktivity**:

1. výchova k povolaniu,
2. výchova k občianstvu,

3. výchova k školovaniu a samoučeniu,
4. *výchova k manželstvu,*
5. **výchova k rodičovstvu,**
6. výchova k účasti na sociokultúrnom živote,
7. výchova k ochrane a otužovaniu zdravia,
8. *výchova k tvorbe domova,*
9. výchova k prosociálnemu styku. (pozri tiež Švec, 1989, s. 33-34; 1983, s. 32-33).

Keďže pre našu tému profesnej prípravy sociálnopedagogického špecialistu na problémy rodinnej výchovy je relevantná znalosť cieľov a obsahov výchovy k rodičovstvu (v ktoromkoľvek subsystéme vzdelávania), uvedieme jeho systémové poňatie.

V prípade cieľov školskej a mimoškolskej **výchovy k rodičovstvu** by sa - podľa Šveca (1997, s. 404) - mali zahrnúť tieto **strategické ciele** (predpokladané výsledky) **výchovy:**

1. schopnosti zabezpečiť rodinnú pohodu a medziosobné spôsobilosti tvorby domova, a to najmä:
 - 1.1 schopnosť rozoznať ukazovatele prípadných zdravotných, výchovných, hospodárskych a iných problémov člena alebo členov rodiny;
 - 1.2 znalosť príčin týchto problémov (jadrovej alebo širšej) rodiny;
 - 1.3 schopnosť navrhnúť ich alternatívne riešenia;
 - 1.4 schopnosť uplatniť znalosti a spôsobilosti vo vypracovaní stratégií pre vybrané alternatívne riešenie určitého problému rodiny;
2. schopnosti uplatniť znalosti, spôsobilosti a vlastný úsudok pri zodpovednom vykonávaní rodičovstva, a to najmä:
 - 2.1 znalosť mravných a právnych záväzkov otca a matky; adekvátne uvedomenie si zmyslu sociálnej roly rodiča a významu rodičovského výchovného modelu pre deti
 - 2.2 znalosť zásad plánovaného rodičovstva; 2.3 chápanie účinkov rodičovstva na vlastný spôsob života i na životný cieľ a štýl členov rodiny;
 - 2.4 znalosť vývinových špecifik v detstve a dorastenectve a ukazovateľov hlavných vývinových problémov;
 - 2.5 schopnosť zabezpečiť potreby výživy, zdravotnej starostlivosti, bezpečnosti a ochrany, výchovy a sebakultivácie, školskej a profesnej orientácie detí a pod.;
 - 2.6 znalosť dôsledkov rozvodu rodičov na psychický a sociálny vývin ich detí;
 - 2.7 komplexné schopnosti rodičovskej lásky, starostlivosti a morálnej zodpovednosti za výchovu a vývin detí
3. ďalšie podkategórie obsahovo špecifikovaných cieľov výchovy k zodpovednému rodičovstvu pri plnení potrieb a funkcií rodiny, najmä *hospodárskych, telesných a zdravotných, rekreačných, socializačných, sociálno-citových, sebaidentifi-*

kačných, vzdelávacích a profesných (prezentované tiež v referáte na konferencii našej katedry o Škole a rodine v roku 1994).

Pre uvedené a ďalšie **ciele výchovy k rodinnému životu** je podľa neho (Švec 1997, s. 405) *relevantný obsah*:

- ♦ kultúry rečovej komunikácie v rodine;
- ♦ biológie (dieťaťa a dorastenca);
- ♦ racionálnej výživy v domácnosti a životosprávy;
- ♦ osobnej telesnej a duševnej hygieny;
- ♦ detského a dorastového lekárstva;
- ♦ vývinovej a sociálnej psychológie rodiny;
- ♦ sociológie rodiny;
- ♦ kultúrnej antropológie rodinného života;
- ♦ etnografie staroslovanskej a slovenskej rodiny;
- ♦ rodinnej etiky a rodinného práva;
- ♦ rodinného vychovávateľstva a edukačného poradenstva;
- ♦ sociálnej práce v rodine;
- ♦ filozofie rodinného života a filozofie homo familiaris;
- ♦ prítom sa však má myslieť aj na taký obsah výchovy k tvorbe domova, akými sú napr. činnosti v oblasti domáceho hospodárstva, vedenia domácnosti, práce s osobným počítačom, polytechnizácie domácnosti, bezpečnosti v domácnosti, ochrany spotrebiteľa, domáceho samoučenia a kultúrneho vyžitia (pozri tiež Švec, 1989, s. 37 a jeho referát z roku 1994).

Okrem cieľov a obsahov výchovy je potrebná aj znalosť podmienok a prostriedkov výchovy.

Žiak alebo vychovávaný mladý človek vyrastá spravidla v istých rodinných vzťahoch, v určitých **sociokultúrnych podmienkach**. Okrem makroprostredia spoločnosti je obklopený mikroprostredím, ktoré má na jeho rast a vývin obrovský vplyv.

Výchova vcelku bez aspektu rodinnej výchovy je neúplná. Novodobá a najnovšia história výchovy, domáca i zahraničná skúsenosť dokazujú, že pedagogická činnosť a pomoc vo výchovných inštitúciách, na školách a vo výchovných organizáciách sa nezaobíde bez účinnej **spolupráce s rodinou**.

Ďalším dôvodom na preferenciu poznatkov o rodinnej výchove je potreba **lepšej prípravy mladých ľudí pre život v rodine**. Súvisí to s poznaním a sprostredkovaním všetkého, čo so sebou prináša dobré fungovanie rodiny, formovanie manželského a rodičovského vzťahu, rodinných hodnôt, rodinnej atmosféry, súdržnosti, sebestačnosti, nárokov na výchovu detí. Nepostrádateľná je činnosť, ktorá zvyšuje kultúru pedagogickej úrovne rodičov a prípravu dospelých pre život v rodine.

Rámec rodiny je potrebný z hľadiska procesov socializácie, pre naplnenie potrieb a uspokojenia záujmov jednotlivca, dieťaťa, jeho vzdelanosti, orientácie vo zvolenej budúcej profesii a v celom živote.

Postavenie rodiny, konkrétnej rodinnej výchovy je podstatné v oblasti **preferencie životných hodnôt** človeka. Napriek jej dôležitosti sú pozoruhodné mnohé zmeny, ktoré odrážajú aj transformáciu hierarchie hodnôt. Zmenu zaznamenávame v chápaní funkcie rodičovskej roly, v delbe povinností a práce v rámci rodiny. Do krízy sa dostal tradičný rodinný model, ťažko sa tvoria jej nové stabilnejšie formy. Výrazne ustúpil výchovný vplyv otca.

Stúpajúcim trendom je vysoký pomer rozvodovosti. Zvyšuje sa počet detí žijúcich v narušených, naštrbených rodinných vzťahoch. Zhoršené sú aj celkové existenčné podmienky rodiny, zatťažujúce sú najmä materiálne starosti o rodinu.

Vzrastajúcou tendenciou je i neschopnosť odhaliť a zápasit' s nebezpečnými zdrojmi zla (negatívne pôsobenie a vplyv negatívnych vzorov v masovokomunikačných prostriedkoch, šírenie a užívanie drog), ktoré v spoločnosti vážne ohrozujú deti. Možnosť prevencie a ochrany detí a mládeže v týchto oblastiach je často obmedzená. Mladým ľuďom "prerastá cez hlavu" chuť čím skôr okúsiť nezrelú slobodu, prítlačivosť nebezpečných ponúk, napr. prostitúcie. Silnie deštruktívny vplyv subkultúrnych skupín.

Tieto znaky sú nežiadúcimi sprievodnými javmi spoločenských a civilizačných trendov. Stávajú sa tiež vážnym dôvodom, prečo sa usilujeme o posilnenie pozície, hodnoty rodiny, jej výchovného vplyvu na deti a mladistvých. Podporu a ochranu si zasluhuje a priam vyžaduje zdravé smerovanie rodiny. Posilnenie výchovnej roly rodičov a hľadanie jej spoločensky oceneného a novodobého uplatnenia.

Toto je niekoľko argumentov, ktoré zdôrazňujú naliehavosť spoločenskej potreby chápať rodinu v spoločnosti ako nenahraditeľnú súčasť výchovných inštitúcií.

Podopierame tiež takmer jednoznačnú základnú požiadavku nutnosti špeciálnej odbornej prípravy pedagógov v rámci systému vzdelávania v samostatnej oblasti z rodinnej problematiky.

Pedagogická kvalifikácia by sa mala viac opierať o objasňovanie teórie, poznanie moderných trendov a modelov výchovy v rodine, overovanie skúseností z praxe a najmä možností v riešení problémov rodiny výchovnými prostriedkami. Rôznymi tvorivými programami a koncepciami je nutné rozširovať, upevňovať a hlbšie poznávať adekvátny obsah rodinnej výchovy a vnikať do jej podstaty a umožniť tak profilovanie pedagóga, špecialistu pre túto oblasť.

Základné sú tieto otázky: Ako zmysluplne zvýrazniť pozíciu rodinnej výchovy v rámci pedagogických disciplín bez jej etablovania? Akú najvhodnejšiu koncepciu zaradiť z oblastí rodinnej výchovy do obsahu a cieľov štúdia odboru pedagogiky? Aké domáce i zahraničné koncepcie sa osvedčili a ako sa rozvíja teoretický základ tohto predmetu?

1. PEDAGÓG ZAMERANÝ NA PROBLEMATIKU RODINNEJ VÝCHOVY

V zahraničnej odbornej literatúre sa vyskytuje termín "rodinná pedagogika", "pedagogika rodiny" ako ekvivalent našej "rodinnej výchovy". Od tohto označenia sa od-

vodzuje i termín "rodinný pedagóg", čiže pedagóg zameraný na problematiku rodinnej výchovy. Vymedzením obsahu rodinnej výchovy, jej postavením v systéme pedagogických disciplín, koncepciou základného a pokračovacieho vzdelávania, profilom pedagóga a zahraničnými modelmi sa zaoberala aj III.národná konferencia o rodinnej výchove roku 1995 v Budapešti. Niektoré závery sa stali inšpiráciou na zamyslenie sa nad úlohami rodinnej pedagogiky aj u nás.

Za "rodinného pedagóga" je považovaný špecialista v rodinnej a výchovnej problematike. Jeho odborná pripravenosť vychádza zo sféry rodinnej výchovy, ktorá pomáha predchádzať rôznym problémom a rieši nedostatky hlavne v modeloch a spôsoboch výchovy v rodinách.

"Rodinný pedagóg" sa uplatňuje a pracuje v rôznych inštitúciách s výchovným zameraním, v ktorých pôsobí ako špecialista na rodinnú problematiku.

Podporuje činnosť a pôsobenie iných výchovných inštitúcií, hľadá súlad v cieľoch výchovy. Tvorí teoretické a metodické základy prípravy mládeže na rodinný život.

Rozvíja vychovávateľskú kultúru rodičov, účinne buduje spoluprácu medzi rodinou a školou v oblasti výchovy a vzdelávania. Stará sa o predchádzanie výskytu deviácií, o ich odstránenie a nápravu podľa prislúchajúcich vekových osobitostí detí a mladistvých, podieľa sa na práci v oblasti výchovného poradenstva.

V úlohách pedagóga zameraného na problematiku rodinnej výchovy dominuje pomoc rodine pri plnení jej rodinných výchovných funkcií a v prípadoch konkrétnych problémov hľadá riešenia z pedagogického aspektu.

Medzi jeho hlavné úlohy patrí:

1. Podpora a budovanie obsahu, spôsobov a foriem rodinnej výchovy priradených veku dieťaťa. Rozvíjanie rodinno-výchovnej kultúry rodičov, príprava mladej generácie na rodinný život. Odborná pomoc je poskytnutá rodičom zo strany pedagóga na základe ich vzájomného vzťahu. Pedagogické poradenstvo v tejto oblasti je určené rodičom, vychovávateľom, deťom a mládeži.

2. Včasné predchádzanie a odstránenie ťažkostí a prekážok vo výchove **preventívnymi opatreniami** v zjavných prípadoch a pri prejavochoch dysfunkcií v rodine. Ide v podstate o činnosť zmiernenia, zastavenia a zabránenia poruchám v rodine prostredníctvom výchovných krokov.

Nutným predpokladom úspešnej činnosti je starostlivá diagnostická príprava, plánovanie terapie a návrhov riešení so zainteresovanými vychovávateľmi, úzka spolupráca a koordinácia činností s výchovnými inštitúciami, úradmi. V problémoch, ktoré nemajú len pedagogickú povahu, ako aj z dôvodu presnejšieho pedagogického diagnostikovania, zabezpečuje rodinný pedagóg odborné konzultácie a koordináciu odbornej pomoci u rôznych špecialistov (cez samosprávne sociálne úrady, inštitúcie sociálnej práce, centrá na ochranu rodiny, sociálnu sieť zameranú na ochranu detí a ochranu zdravia, výchovných poradcov, psychológov, liečebných pedagógov, psychiatrov a iných odborníkov).

3. Zvláštnu pozornosť v rámci úloh a práce rodinného pedagóga treba venovať otázke **deviácií v správaní detí a mladistvých**, ich predchádzaniu a zabráneniu. V záujme zdravého duševného vývinu detí a mladistvých sa rodinný pedagóg osobitným spôsobom zapája do spolupráce so špeciálnymi inštitúciami, ktoré zaručujú ochranu, odbornú výchovu a vzdelávanie týchto detí. Rodinný pedagóg má súčasne úlohu vlastnými prostriedkami a úsilím zabezpečiť nápravu a zvýšenie výchovnej spôsobilosti rodiny, vyriešiť otázku integrácie detí a mladistvých v rodine.

2. OBLASTI PÔSOBENIA A MOŽNOSTI ČINNOSTI RODINNÉHO PEDAGÓGA

V školách vykonáva tieto činnosti:

- ♦ pôsobí ako člen učiteľského zboru, predovšetkým ako triedny učiteľ a iniciátor pre budovanie výchovného vzťahu v spolupráci s rodičmi;
- ♦ vedie triednické hodiny zamerané na výchovu pre rodinný život, je sprievodcom pri plánovaní jeho obsahu, vedie manželské poradenstvo;
- ♦ sleduje postavenie vnútorne zranených mladých ľudí, zo znevýhodneného rodinného prostredia, patrí sem aj zodpovednosť triedneho učiteľa konať v záujme takého dieťaťa a pre normalizáciu jeho situácie v rodine;
- ♦ v školskej rade, v rodičovských organizáciách, resp. pri zvelaďovaní rodinno-pedagogickej kultúry, v činnosti pre rozširovanie pedagogických poznatkov, v pedagogickej diagnostike prípadu, s cieľom pedagogicky diagnostikovať schopnosti žiaka, v profesijnom poradenstve pri voľbe povolania; dáva podnety na spoločné podujatia a hnutia žiakov a rodičov;
- ♦ styky so žiackymi organizáciami a individuálna pomoc v oblasti prípravy na rodinný život; pedagogické poradenstvo pri riešení rodinných problémov, v otázkach sexuality, voľby povolania, ďalšieho vzdelávania; organizovanie študentských besied, skupinovej terapie atď.; ochrana detí a mládeže, objasnenie škodlivosti a predchádzanie vzniku závislostí, spoločenské zdroje problému;
- ♦ Oblasti rôznych prejavov deviácií, odklonov od normy a stavy ohrozenia, alebo rôzne poruchy učenia, poruchy osobnosti detí si vyžadujú poskytnutie pedagogickej pomoci rodine. Za spolupôsobenia a prizvania aj učiteľskej rady s využitím odborného prístupu liečebného pedagóga, lekárskej starostlivosti, orgánov a centier pre ochranu detí mládeže rodinný pedagóg pomáha a poskytuje deťom, mládeži usmernenie, radu rodičom v potrebe zariadiť niečo v prospech dieťaťa, resp. naplnenia nejakého opatrenia.

Vo vzťahu s riadiacimi spoločenskými organizáciami:

- ♦ poskytovať podnety pri tvorbe koncepcie rodinnej politiky, interpretácia vynárajúcich sa problémov,
- ♦ opatrenia dotýkajúce sa rodín, pripomienkovanie pripravujúcich sa nariadení,

- ♦ pôsobenie mimo školy v mládežníckych a detských organizáciách, v umeleckých a športových záujmových krúžkoch, v kluboch, v ktorých sa taktiež umožňuje príprava na rodinný život a zabezpečuje individualizácia a ochrana detí a mládeže.

V oblasti starostlivosti o rodinu:

- ♦ zmapovanie charakteru výchovných problémov v rodinách, ich evidencia opierajúca sa predovšetkým o skúsenosti triednych učiteľov, centier pre ochranu detí a mládeže, samospráv,
- ♦ podpora rodín v znevýhodnenej situácii, pozorné sledovanie vývoja jej situácie, plánovanie foriem starostlivosti o takúto rodinu,
- ♦ objasnenie súvislostí so sexualitou, výchovné poradenstvo určené mladým manželom, rodičom,
- ♦ pomoc deťom a mladistvým ktorí žijú v nevhodnom rodinnom prostredí, poradenstvo a likvidácia krízovej situácie, v prípade núdze poskytovanie podnetov na úradné konanie.

Veľká časť pôsobenia rodinných pedagógov sa nesústreďuje iba na oblasť školy, ale v mnohých prípadoch pôsobia a v radách pre výchovu, v centrách ochrany detí a mládeže, v liečebných ústavoch alebo nezávislých samosprávnych úsekoch sociálnej práce.

3. ZÁKLADNÉ POŽIADAVKY V PRÍPRAVE ODBORNÍKA PRE RODINNÚ PROBLEMATIKU

V prvom rade ide o požiadavku pedagogického vzdelania s praktickými výchovnými skúsenosťami. Špeciálna orientácia v tejto problematike sa už vlastne opiera o získané všeobecné pedagogické, psychologické, sociologické a iné poznatky, ktoré sa neopakujú, ale na seba nadväzujú. Popri tomto interdisciplinárnom prístupe sa treba zamerať aj na presne vymedzené oblasti, špecifické hľadiská. Niekedy je z praktických dôvodov vyslovene žiadúce, aby sa uvažovalo o rodine z úzkeho poňatia, stavajúc na súvislostiach, v ktorých sú zahrnuté osobitné poznatky.

Skúsenosti odporúčajú zahrnúť do štúdia problematiky rodinnej pedagogiky tieto tematické okruhy a predmety:

1. Sociológia rodiny a výchovy (niektoré typické sociologické ukazovatele v súčasných regiónoch, sociológia rodinných konfliktov, deviácií, ochrany dieťaťa).

2. Rodinné a detské práva (zahŕňajúce poznatky o všeobecných právach detí, žiakov, o štátnych právnych opatreniach).

3. Súčasná pedagogická úloha rodiny, ich rozvoj a korekcia (poznávanie úlohy rodiny ako výchovnej inštitúcie zodpovednej za rozvoj osobnosti dieťaťa, uplatnenie výchovných tendencií, modelov výchovy, metód a výchovného smerovania v rôznych vývinových obdobiach dieťaťa a ich náprava).

4. Sociálna, vývinová psychológia a psychológia osobnosti (rodinné aspekty sociálnej psychológie, typické osobitosti psychického vývoja, diagnostika, psychologické súvislosti s riešením konfliktov).

5. Výchova k modernému životnému štýlu a životnému poslaniu, ideálu a zmyslu, výchova k životnej vitalite (zahŕňajúca poznatky zo zdravotvedy, biotiky).

6. Etické normy, etika rodiny a výchovy (vnútorné vzťahy v rodine, morálne kritériá spoločného rodinného života, charakteristiky manželskej etiky vo vzťahu medzi ženou a mužom, medzi rodičmi a deťmi).

7. Náuka o hospodárení, ekonomické otázky dotýkajúce sa rodiny a výchovy (hospodárenie v rodine, delba úloh a prác v rodine, možnosti tejto inštitúcie rozvíjať záujmy, potreby a životný štýl rodiny).

8. Komunikačné schopnosti

9. Pedagogika voľného času

10. Duševná hygiena a poznatky z oblasti liečebnej pedagogiky

11. Seminára a odborná prax

Seminára a odborná prax by mali rozvíjať:

a) schopnosti a zručnosti podporujúce diagnostické spôsobilosti zvyšujúce citlivosť na spoločenské potreby,

b) moderné modely rodinných koncepcií a možnosť precvičiť si spôsobilosti, ktoré z nich vyplývajú,

c) schopnosti riešiť konflikty,

d) komunikačné schopnosti,

e) poznanie činnosti inštitúcií, ktoré sa zaoberajú ochranou, podporou rodiny, detí a mládeže a ich výchovou,

f) schopnosti seba výchovy a sebarozvoja, korekcie nedostatkov jednotlivca ako aj využitie dynamiky skupiny.

Zaujímavé sú skúsenosti z Nemecka týkajúce sa koncepcie vzdelávania v rodinnej výchove. Okrem uvedeného obsahového zamerania sa do štúdia zaraďuje oboznámenie sa s cieľmi a obsahom práce v špeciálne zameraných inštitúciách ako sú alternatívne typy škôl, alebo školy pre postihnutých. Napokon sa učia aj o technikách vyučovania a o metodických postupoch.

Na teoretické štúdium nadväzuje i prax v 3 formách: modely, sociálne seminára a prax v konkrétnom zariadení, ktoré trvá súvisle až 2 roky.

4. POŽADOVANÉ VLASTNOSTI OSOBNOSTI PEDAGÓGA ORIENTOVANÉHO NA RODINNÚ VÝCHOVU

Nasledujúci stručný zoznam požadovaných vlastností by si vyžadoval väčší priestor na analýzu. Spomenieme najmä tieto:

- ♦ vysoká úroveň odborného vzdelania a praktická pripravenosť.
- ♦ mravná bezúhonnosť.
- ♦ humanizmus, láska k človeku a zvlášť k dieťaťu, zaujatosť rodinou, koncentrovanie sa na rodinu,
- ♦ empatia, schopnosť vnímavosti na druhých, otvorenosť a schopnosť pomáhať iným,
- ♦ diskrétnosť, schopnosť zachovať tajomstvo, taktnosť,
- ♦ dôveryhodnosť, schopnosť komunikovať a spolupracovať,
- ♦ rozhodnosť, tvorivosť, praktickosť,
- ♦ sociálne cítenie, zmysel pre realitu.

Uplatnenie rodinných pedagógov v praxi je vzhľadom na zastúpenie aj iných odborníkov len súčasťou takto zameraných profesií.

Rodinný pedagóg uplatňuje svoje vedomosti a naplňuje svoje úlohy spravidla v profesii učiteľky materskej školy, kurátora, vychovávateľa, pracovníka diagnostických centier alebo ako výchovný poradca na školách. Pracuje vo sfére spoločensko-riadiacej činnosti: v oblasti rodinnej politiky, hájenia detských práv v organizáciách ochrany detí, ochrany rodiny. Zapája sa do činnosti poradenstva pre jednotlivcov i rodinu ako celku.

Zahraničné modely vzdelávania pedagógov pre problematiku rodiny ukazujú, že práve rodinná výchova ako predmet a odbor v systéme pedagogických disciplín často chýba.

Jej zavedenie si vyžaduje postavenie a stav v našich súčasných rodinách. Vzdelávanie v tomto predmete by malo prebiehať vo viacerých rovinách - počínajúc tradičným vzdelávaním pedagógov v odbore a postgraduálnym a špecializačným vzdelávaním končiac.

Vzdelávanie rodinných pedagógov je podľa vyjadrenia viacerých prieskumov potrebné z rôznych dôvodov:

1. vyžaduje si ju ozdravenie rodinných vzťahov,
2. posilnenie rodinných hodnôt,
3. ochrana dieťaťa, 4. duševná hygiena,
5. účinná spolupráca medzi rodinou a školou.

Je to potreba, ktorú si v súčasnosti vyžaduje narušená hodnotová orientácia rodiny a jej náprava, ako aj potreba poskytnúť mládeži a rodinám spoľahlivý smer do života.

Vzdelávanie rodinných pedagógov ďalej znamená tiež priblíženie sa k európskym a medzinárodným vzdelávacím modelom. Známe sú modely vzdelávania pedagógov pre oblasť rodiny v Nemecku a v USA.

Korene vzdelávania v rodinnej výchove v Nemecku (tak ako v celej Európe) majú svoje konkrétne historické pozadie úzko späté s kresťanstvom.

V súčasnosti sa v Nemecku v 33 štátnych stredných odborných školách pripravujú odborníci zameraní na rodinnú problematiku a v 17 cirkevných inštitúciách vyššieho stupňa ročne 7 až 8-tisíc rodinných pedagógov získava diplom, odborné osvedčenie.

Spoločenské postavenie rodinného pedagóga v Nemecku možno charakterizovať rôzne. Ako **rodinný terapeut** ošetruje vážnejšie problémy členov rodiny. **Rodinný pomocník** zastáva úlohu preventívneho zasahovateľa, najmä v starostlivosti o sociálne zaostalé rodiny v posilnení a stabilizácii síl rodiny, ako aj v posilnení jej kompetencií. **Rodinný poradca** podporuje rodinu osobným, hmotným a právnym príspevkom.

V Nemecku sa tiež rozlišuje: **rodinné vzdelávanie (Familienbildung)**, ktoré sa obmedzuje na dve významné oblasti: vzdelávanie manželov, resp. celej rodiny a výchovu predchádzajúcu úpadok a úskalia rodinného života. **Rodinná starostlivosť (Familienfürsorge)** predstavuje premyslenú prácu na poli sociálnej politiky, čo je u nás v kompetencii obecných úradov.

Rodinný pedagóg zabezpečuje aj **právnú ochranu (Familiengerichtshilfe)** členom rodiny, celej rodine podľa potrieb a konkrétnej situácie.

Príležitostná pomoc rodinám (Familienpflege) je zabezpečovaná predovšetkým osobami disponujúcimi stredoškolským vzdelaním, ktoré v chorobe alebo i v inej ťažkosti sa "nast'ahujú" do rodiny a zabezpečia zaopatrenie rodiny, výchovu detí.

Otázky sú položené takto: Kde sa dnes uplatní rodinný pedagóg?

Na III. národnej konferencii o aktuálnych otázkach rodinnej výchovy vyjadrili o rodinných pedagógoch, že v sociálnej sieti zastávajú svoje miesto v pomoci rodinám, vo výchovnom poradenstve, v pôsobení na školách, materských školách, pri ochrane detí, na sociálnych oddeleniach obecných a mestských úradov, v detských zdravotných strediskách, ale i inak napr. je známa prítomnosť a funkcia rodinného pedagóga v obrane, pri odbornom lekárovi, v poisťovni atď.

Systém vzdelávania pedagógov v problematike rodinnej výchovy v USA je často pre nás cudzí, vzdialený, má iné korene ako systém z európskeho prostredia. Jeho zvláštnosť spočíva aj v tom, že nevznikal jednotne pre celý kontinent, je rôznorodý. To sa, samozrejme, odráža aj v prístupoch vo vzdelávaní, ako i v pôsobení v reálnej praxi. S profesiou odborníka na rodinnú výchovu sa spája chápanie profesie rodinných terapeutov, rodinných poradcov, rodinných sociálnych pracovníkov. Z tohto hľadiska je pre nás aj systém vzdelávania v USA vzdialenejší ako napr. v Nemecku.

Pokiaľ ide o hľadanie koreňov tejto profesie, v americkej spoločnosti nachádzame istú spoločnú "nit", na základe ktorej je táto funkcia a sociálna profesijná rola spoločensky akceptovaná.

Starostlivosť o rodinu a dobro detí sa stali naliehavou sociálnou otázkou aj v americkej spoločnosti už v minulom storočí. Riešená môže byť najmä výchovno-poradenským pôsobením. Tento trend sa rozvinul do rôznych foriem sociálnopedagogickej pomoci v rámci širokej sociálnej siete.

V súčasnosti sa na viac ako 400 univerzitách (vrátane samostatných college s) odborne pripravujú ľudia, ktorí sa stanú odborníkmi pre otázky a problémy rodiny, a to vo viacerých profesiách: terapeuti, poradcovia, rodinní sociálni pracovníci.

V štúdiu odboru pedagogika so zvláštnym zreteľom na problematiku rodiny sú zkomponované rôzne predmety, najmä z oblasti výchovného poradenstva. Hlavné

vzdelávanie odborníkov sa uskutočňuje na úrovni doktorandského štúdia (PhD.) a postgraduálneho vzdelávania. Požaduje sa určitý počet kreditných bodov a dizertačná práca. Doktorandi sú zároveň vyučujúcimi v programoch bakalárskeho a magisterského štúdia.

Záverom by sme mohli siahnúť po niekoľkých myšlienkach Tomasa Gordona, ktorý o úspešnej rodinnej výchove napísal známu publikáciu Úspešná rodičovská výchova (1995). V nej tvrdí, že rodičov robíme zodpovedných za najzávažnejšie spoločenské komplikácie. Rodičov každý obviňuje nielen za starosti mladých, ale aj za tie, ktoré evidentne spôsobujú mladí spoločnosti. Za všetko môžu rodičia, odborníci sa sťažujú na psychické zdravie, vidiac alarmujúcu štatistiku, vážne citové poruchy a zranenia mladých, závislosti na omamných látkach, samovražednosť. Politici a právnici obviňujú rodičov z toho, že vychovávajú národ nevďačných buričov, protestujúcich, "hippi-sákov", narušovateľov pokoja, ktorí pohrdajú autoritou. Učitelia a školskí politici taktiež činia rodičov zodpovednými za vynechanú školskú dochádzku, za všeobecné a rozšírené školské neúspechy.

V našej vlasti je problematika rodiny a problematika, ktorá má korene v rodine, veľmi náročná. Nemalo by zmysel obviňovať rodičov za rozšírené poruchy socializácie, za psychosociálne konflikty, keď nič neurobíme preto, aby sme mladých lepšie pripravili na rodinný život a starostlivosť o rodinu. Nemôžeme posilniť rodičovský vplyv, ak nemáme odborníkov na otázky rodiny, rodinných pedagógov. Nie je dôležité nasledovať model Nemecka, USA alebo príklad ktorejkoľvek inej krajiny. Našou prvoradou povinnosťou je zabezpečiť a začať vzdelávanie v rodinnej výchove. Čím skôr, tým lepšie.

Literatúra

- BLÍŽKOVSKÝ, B.: Pojetí výchovy. Úvod do pedagogiky. I. Brno: MU, 1991.
- CLOER, E.: Familienerziehung. Bad Heilbrunn " Verlag J. Klinkhardt, 1979.
- GORDON, T.: Úspešná rodičovská výchova. (P. E. T. - Parent Effectiveness Training). Mind Control Edition, 1995.
- KRÜGER, H. (Hrsg.): Einführungskurs Erziehungswissenschaft. Band IV: Einführung in die Arbeitsfelder der Erziehungswissenschaft. 2. Auflage. Opladen: Rauschenbach, 1997.
- SCHILLIG, J.: Sozialpädagogik. Berlin: Luchterhand, 1995.
- ŠVEC, Š.: Teoretická analýza pedagogických cieľov a ich taxonómia. (Výskumná správa). Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 1983. 139 s.
- ŠVEC, Š.: Prístupy ku klasifikácii zložiek potenciálneho obsahu vzdelávania. In: Paedagogica XII (1989). Zborník Filoz. fak. Univ. Komenského. Bratislava: SPN, 1992, s. 9-42.
- ŠVEC, Š.: Ciele a obsah výchovy k rodičovstvu. Pedagogická revue, roč. 49, 1997 č. 9 - 10, s. 401- 408.
- STŘELEČEK, S. - MARÁDOVÁ, E. - MARHOUNOVÁ, J. - ŘEHULKA, E.: Kapitoly z rodinné výchovy. Praha: Fortuna, 1992.
- Zborník prednášok z III. národnej konferencie o rodinnej výchove. III. Országos családpedagógiai konferencia. Budapest XII/1995. Budapest: ELTE BKPT, Családpedagógiai egyesület, 1995.

Summary

Conceptual issues of preparation of social pedagogue for family education problems

Mária Potočárová

This case study deals with the need for teacher training directed towards child upbringing problems in a family. Through modifications and examples from other countries it explains the contents, requirements and forms for the obtaining of this type of educational qualifications.

Educational qualification should be based on clarification of a theory, knowledge of modern trends and the models of child upbringing, an application of practical experiences and particularly possibilities in dealing with family problems by educational means.

Every teacher should be trained professionally so that she/he could give the family a hand with the upbringing of children and dealing with social problems. The upbringing of children as a part of social pedagogy and the theory of teacher training would benefit the development of theory and practice.